

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Dümmerth Dezső:

A reneszánsz király¹

[1468-ban Mátyás megszilárdította hatalmát. Hódoltatta az elégedetlenkedő erdélyi urakat, megfenyítette moldvai hűbérését, Nagy István vajdát, helyreállította a jó viszonyt a pápával és hadai készen álltak a Csehország elleni hadjáratra. Pillanatnyilag még csend volt, Mátyás ellenzőjével takart arcával, sisakosan páncélosan tekintett az új harcterek felé. De ez a csend csak ideiglenes.]

Ami ezek után következett, nem csupán a politikai és hadi események miatt jellemző, de igen tanulságos volt Mátyás király személyiségfejlődése szempontjából is. Mintha az a kifürkészhetetlen álarc nem tudta volna többé egészen eltakarni az arcot. Bizalmas vallomásokot ugyan továbbra sem tett senkinek – legalábbis teljes őszinteséggel nem, hiszen ő maga sem bízott másokban. S hogy milyen hatással lehetett azokra, akiket néha bizonyos „titkaival” mégis megtisztelt, megdöbbentő őszinteséggel mutatja Janus Pannonius éles epigrammája a reneszánsz királyról:

*Azt tudakoltad előbb, kegyes királyom, ő,
uralkodók legjobbika,
abból, amit magadénak tudsz, mit adj nekem?
Akármit, csak ne titkaid!
(Tellér Gyula fordítása)*

Ezt a versét 1468-ban írta Janus, és ennek az évnek tavaszán indította meg Mátyás hadait Podjebrád ellen, átlépve Csehország határát. Cselekedetét 1468. április 8-án kelt manifestumában így magyarázta meg: „Elszántuk magunkat, hogy mi vállalkozunk erre, amit mások elhárítottak maguktól. Ez súlyos tehernek látszik, de a legmagasztosabb égi jutalmat és a legnagyobb földi dicsőséget igéri. Ezt a háborút nem kevésbé tartjuk szentnek, mint azt, amit régtől fogva a törökök ellen viselünk. Biztosan számítunk a Mindenható támogatására, mert az ő ügyéért fogunk harcolni. Sem becsvágy, sem más földi előny kiáltása nem vezérel. Egyedül szánakozásunk az elnyomottakon, hódolatunk az apostoli szék iránt, buzgalmunk az igaz hit érdekeiért ösztönöz. Egyetlen jutalom, amit várunk, a béke, mely a háborúk szülötte, és azok háládatossága, kiket jótéteményeinkben részesítünk!”

Erkölcsei alapokon nyugvó eszményekről beszél tehát változatlanul, és ez még a középkor nyelvezete. A szavak csendülése azonban már az újkori, reneszánsz-diplomácia öngazoló fegyvertárába tartozik. De nem azért, mintha csak maga Mátyás használna diplomáciát. Ellenfelének, Podjebrádnak – aki a huszitizmus alapjairól valójában a pápaság és császárság intézménye ellen tör – tervezett európai koalícióval, ugyancsak megvannak a maga erkölcsi eszményei „a fejedelmek emancipálásával a pápa és császár zsarnoksága alól” – de ehhez természetesen egy saját, hatalmi törekvés is járul, amelybe cseh-lengyel szövetségben Magyarország meghódítása is beletartoznék. Podjebrád tájékozódásai a német választófejedelmeknél, illetve a nemzeti egyház gondolatát – ha nem is huszita alapon – felkaroló francia királynál, mindezeket a nem is nagyon új terveket tartalmazza.

Magyarország elleni lépésekre Podjebrádnak azonban csak akkor lehetett volna elég ereje, ha idegen szövetségeseket tud mozgósítani akár német, akár lengyel részről. Az egyházból való kiközösítés azonban, Podjebrád hatáskörét – bár nem tudott már ez az eszköz a régi erővel sújtani – erősen mérsékelte.

¹ Dümmerth Dezső: A két Hunyadi című munkájából. (Bp. 1985. 184–198. old.)

Mindenképpen Mátyás volt tehát a támadó fél, a pápa tekintélyére hivatkozva, és pusztán „eszmei” alapon, mert Podjebrád a gyakorlatban nem jutott még odáig, hogy fegyverre keljen volt veje ellen.

Az események gyors pergése így mindenképpen Mátyásra vetíti a legélesebb fényt, bemutatva magatartását. Hunyadi János fia 1468. április 14-én indul meg Pozsonyból, főpapak és főurak fényes társaságában, hogy átlépje Csehország, pontosabban a cseh királysághoz tartozó, és a magyar határral közvetlenül érintkező morva föld határát. A hadak be is vonulnak Brünnbe (Brno)², és Mátyás elfoglalja Morvaország fővárosát, Olmützt (Olmuc). Seregeivel körülzárja Podjebrád fiát, Viktorint is, de neki végül sikerül kiszöknie a kelepceből. Podjebrád király serege ekkor Csehországba vonul vissza, miután Mátyás elkerüli vele a nyílt csatát. Egyelőre megelégszik a morva föld elfoglalásával és a hadak fővezérletét a hozzápártolt cseh katolikus főúri párt képviselőjére, Sternberg Zdenkóra bízva, visszatér Pozsonyba.

Mintha maga is kerülni kívánna, hogy volt apósával fegyveres, személyes harcba keveredjék a csatamezőn, a következő hónapokban a diplomáciai közeledést kísérel meg. Éppen ott, ahol jól tudta, hogy Podjebrád esetleg szövetségre számíthat, a lengyel udvarban. S ott, ahol IV. Kázmér király felesége, Habsburg Albertnek és a koronát eltulajdonító Erzsébet királynénak szintén Erzsébet nevű leánya, Mátyás legnagyobb ellensége lakott. Ez a Zsigmondot és V. László rokonságát magába foglaló származási vonal még mindig igényt támasztott a magyar trónra. Itt próbálkozott Mátyás egyfelől szövetséggkötéssel, másfelől leánykérőként is fellépett, de kitérő választ kapott – ami a Jagelló-udvar megnyilatkozása-it tekintve csak finom leple volt az elutasításnak.

Ebből mindenestre megtudhatta Mátyás, hogy a lengyelektől nem várhat személye irányában semmiféle áthangolódást. De itt, a Jagelló-udvarban voltaképpen a Habsburgok néztek vissza rá Erzsébet királyné személyében, azok a Habsburgok, akik már nemzetközinek és családjuk jövőendő birtokának tekintették a magyar trónt. Mátyást, mint „magyar nemzeti királyt” különösen gyűlölték, és a lengyel főurak más alkalommal nem is mulasztották el hangoztatni Mátyás alacsony származását, és azt, hogy nemessége „nem igazi”.

Ebben a helyzetben Mátyásnak nem maradt más szövetség reménye, mint a kétes értékű nyugati szomszedság: Frigyes császár. Ha valaki, Mátyás jól tudhatta kétes értékét, mégis azt látjuk, hogy ismét és szinte makacsul itt keresett szövetséget magának, ahol a Habsburgoknak másik, jóval komolyabb arca tekintett vissza rá. De a császár már csak a pápa miatt sem lehetett ellenséges a katolikus egyház érdekeit képviselő, és a cseh eretnekeket megbüntetni kész magyar királlyal szemben.

Úgy tetszik, ebben bízott Mátyás, sőt, Podjebrád egyik tanácsosának értesülése szerint Frigyes még külön is hitegette azzal, hogy pap akar lenni, és hogy 8 esztendő Miksa fiának gyámságát Mátyásra fogja bízni. Nyilvánvaló, hogy Mátyás részéről mindebbe a római királyság elnyerésének reménye is beletartozott, s ezen keresztül egy távolabbi, de esetleg közelebb hozható terv: út a császári trón felé. Egy ilyen titkos természetű tervet természetesen nem találhatunk meg a diplomácia aktaiban. Sokkal fontosabb volt ez Mátyás féltve őrzött „titkai” között. Talán éppen hasonló azokhoz, melyektől Janus Pannonius annyira visszahökölt.

1469 elején mindenestre Mátyás visszatért Magyarországra, hadjárata folytatására. Dlugoss lengyel krónikás híre szerint eközben a császárnak is megvoltak a maga titkai. Éppen ebben az időben, Rómában arra tett lépéseket Frigyes, hogy a Habsburg-ház magyar trónigényét elismertesse a pápával. Hivatalos adatok erről sem maradtak fenn, de hogy ez a kívánság változatlanul fennállott, arról a történelem egész eseménysorozata tanúskodik.

Mátyás az most a nemzetközi diplomácia nagy titkolózói közül, aki mindenképpen a legváratlanabb meglepetést szolgáltatta. A pápa és a császár rövidesen megdöbbenve értesültek, hogy Mátyás 1469. február 27-én, ahelyett, hogy folytatta volna a cseh király elleni „büntetőhadjáratot” – váratlanul személyes tárgyalásra ült le volt apósával, Podjebráddal.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy Mátyás még e hónap elején fegyveres haddal indult meg Brünnből, tehát az előnyomulást folytatni akarta. Olyannyira, hogy szokott merészségében és meghökentető ötleteiben bízva, áruhában, szolgálégynek öltözve Chrudim városa előtt a cseh őrség fogságába jutott. Szerencsére csak átmenetileg. Mátyás kitűnően beszélt csehül, így általában nem került abba a gyanúba, hogy idegen. Jó színlelő képessége pedig el tudta hitetni, hogy valóban az, akinek látszik. Az eset azonban óvatosságra inthette, valamint az is, hogy a februári hónap téli, havas viszonyai hozzásegítették Podjebrádot a magyar sereg összekötő vonalainak elzárásához. Mátyást tehát nemcsak a császári

² Régi magyar nevén Morvaberény. (Szerk.)

szövetséges aknamunkája, hanem kényszerhelyzete is arra ösztökte, hogy személyes találkozót kérjen.

Az, hogy valójában miről beszéltek a személyes találkozón. Anhow közelében, egy félig leégett ház belsejében, „romantikus”-nak mondható körülmények között, nem derült ki, mindkét fél vigyázott erre. Nyilvánosságra csak annyi került, hogy fegyverszünetet kötöttek, amelyet Olmützben folytatandó tárgyalások tartanak fenn. A másik ismeretes tény: Podjebrád egyik tanácsosát azzal bízta meg, hogy a német választók közé tartozó brandenburgiaknál és a francia királyi udvarban Mátyás érdekében hiúsítsa meg a legutóbbi német birodalmi gyűlés szándékát. Ezen a gyűlésen ugyanis Frigyes császár a burundi herceget ajánlotta a római királyságra, és ez eleve elzárta Mátyás lehetőségeit.

A német választófejedelmek azonban sohasem gondoltak arra, hogy Mátyást római királlyá válasszák, és ezt Podjebrád tanácsosának sikertelen útja is bizonyította. Viszont jellemző Mátyás találatosságára, valamint arra a sokat emlegetett tulajdonságára, hogy a veszélyes helyzeteket miként tudta a saját hasznára fordítani, a következő: Podjebrád is lépéseket tett ebben az ügyben. Hiába volt eredménytelen a követség, Mátyás időt nyert a fegyverszünettel, és szorult helyzetét Podjebrád nem tudta a maga javára fordítani. De hogy Mátyás szorult helyzetben volt, arról árulkodik egy saját levele is, amelyben Frigyes brandenburgi választófejedelemehez fordulva azt kéri, hogy „zarándokruhában” – titokban – felkereshesse őt, egy szoros szövetség megkötésének megbeszélésére.

A nyilvánosság előtt viszont senki nem láthatta őt nehéz helyzetben. Sőt, a hatalom fölényes titokzottságának leple vette körül. Így találták őt Brűnnben a pápa és a császár követői is, akik azért jelentek meg nála, hogy mindenképpen rábeszéljék a cseh háború folytatására. Állítólag a pápai követek még egyházi átokkal is fenyegették. Mátyás azonban nem szerezte meg azt az örömet a követeknek, hogy könnyen rábeszélhető legyen. Először is nem mondott le a Podjebráddal való találkozóról, mint szeretnék volna. Sőt, a találkozó Olmützben, a pápai és császári követek szeme láttára ment végbe: Mátyás ugyanis magával vitte őket.

A találkozón azután kiderült, hogy Podjebrád követe nem járt eredménnyel. Elgondolkoztató Albert brandenburgi ögrófnak 1469. március 23-án kelt, erre a tárgyra vonatkozó levele, amelyet Frigyes választófejedelemehez intézett. Ebben a levélben olvasható: sem arra nem lehet számítani, hogy a császár lemond a trónról, sem arra, hogy a német választófejedelmek idegent fognak a helyére választani. S lényegében Podjebrád követével is ezt közölték.

Ez teljesen logikusnak tűnik a mai ember számára, annál is inkább, mert nem volt rá soha más példa. Voltak ugyan már a XIV. században is ilyen törekvések nem német uralkodók részéről. De ez Szép Fülöp francia király törekvése volt, aki részben országának kedvező földrajzi fekvése miatt is, sok mindenbe bele tudott avatkozni. A császári trónt, azonban mint francia király sem tudta elérni. Igaz, VII. Henrik személyében a francia Arlon grófok családjából származó Luxembourgok, így utóda, IV. Károly, Vencel és Zsigmond sem voltak német eredetűek, de családjuk arról a földrajzi helyről került ki, mely nem a francia királyság, hanem a német birodalom tartozéka volt, és így nem számítottak „idegennek”. Az, hogy Zsigmond, mint magyar és cseh király nyerte el a császárságot, a dinasztiaiból való származásának volt köszönhető. Mátyás törekvése ellenben merőben ellenkező irányban haladt. Nem csak hogy idegennek számított magyarsága miatt, hanem dinasztiaja sem volt: apja köznemesi sorból emelkedett főúrrá, kormányzóvá, de nem lett király. Még saját hazájában is egészen példátlan volt felemelkedése. Az a közbeszéd, hogy ősei nem is a magyarok, hanem a vlachok földjéről származtak, Magyarországon is sok nehézséget okozott neki. Királlyá választását egyedül apja érdemeinek, s így támadt párhíveinek köszönhette. Most, hogy saját, személyes tulajdonságai egyre inkább kibontakoztak, még magyar alattvalói nagy részében is megütöztetést keltett az a fékezhetetlennek tűnő becsvágy, amellyel más országok koronájára tört. Félték, hogy nem becsüli eléggé a magyar koronát.

Nem maradtak fenn írásos dokumentumok arról, milyen tervei voltak pontosan Mátyásnak, milyen vitái környezetével, magyar tanácsosaival. A római királyságra irányuló törekvés sem a Frigyes császárra vonatkozó forrásokban, sem magyar emlékekben nem olvasható. De Podjebrád környezetéből, a cseh király bizalmas tanácsosára, Gregor Heimburgra visszavezethetően tudunk róla, és Velence bécsi követe is említi. Mindebből nyilvánvaló, hogy nyíltan, szövetségi szerződésben nem szerepelt, de nem is szerepelhetett, mert a császár sem rendelkezett ebben a kérdésben teljhatalommal, csak a választófejedelmek befolyásolása útján. Mivel a cseh király is a választófejedelmek közé tartozott, érthetőek ezek az értesülések. De ezzel a háttérrel érthető igazán Mátyás számára a cseh királyság felé vezető út fontossága is. Nem azért, mintha vazallus választófejedelmek akart volna lenni e minőségben a császárnak, hanem hogy a római királyt, illetve a császárt választók közé bejutva megkapja a magyar mellé azt a két

másik koronát is, amelyet elődei közül Albert és Zsigmond is viselt. Mátyás magyar király egyúttal cseh király, és végül német-római császár is kívánt lenni. Azzal a különbséggel, hogy ő nem Magyarország számára idegen környezetből törekedett erre, hanem magyar nemzeti királyként megválasztva.

Az bizonyos, hogy e tervét őszintén nem fedhette még fel, hiszen a legutóbbi felkelés is bizonyította: az abszolút uralkodói törekvések iránt a magyar alattvalóknak még akkor sincs érzékük, ha azt saját nemzeti királyuk akarja megvalósítani. Már az sem csekély küzdelembe került, hogy a csehországi aspirációkat elfogadtassa. Itt azonban segítségére volt a pápaság. Ugyanaz a pápai szentszék, amely a kereszténység érdekében oly régóta szorgalmazta már a török elleni háborút, most a kereszténység érdekében sürgette a cseh huszita eretnekmozgalom elleni hadjáratot. Mátyás, mint valaha Nagy Lajos, „a kereszténység egyházzvédő kapitányaként” szerepelt Európában – mégpedig egyedül, mert a husziták elleni harcban sem támogatta senki.

De Mátyást mintha szűkebb környezetében sem zavarta volna különösebben az egyedüllét. Hízelgők, dicsőítők, sőt, bohócok nagy számban vették körül, de eléggé józan volt ahhoz, hogy – bár szívesen elszórakozott rajtuk – ne vegye őket komolyan. Akiket komolyan vett, azok egészen mások. Még mindig ott volt közvetlen környezetében az esztergomi érsekké tett Vitéz János, az apai barát, aki mintha Hunyadi János szellemét képviselné. Mátyás később úgy nyilatkozott róla, hogy Vitéznek olyan szabadsága volt az ügyek vitelében, hogy „tetszése szerint kormányozta az országot”. Ezt egy levelében írta Mátyás, Bonfininek egy személyes kihallgatáson viszont azt mondta önmagáról, hogy már kora ifjúságától megszokta, ne mások tanácsa szerint intézze az ügyeket.

Annyi bizonyos, hogy Vitéz Jánosban nagyon megbízott. A legkényesebb diplomáciai ügyekben, főként Frigyes császárnál, a tapasztalt, humanista főpap nélkülözhetetlen volt a számára. Vagy talán Mátyásnál előbb-utóbb senki sem volt nélkülözhetetlen? Még Vitéz unokaöccse, Janus Pannonius, a pécsi püspök is hűségesen kísérte. De vele szemben 1465 óta, mikor Rómába küldte követül II. Pál pápa üdvözlésére, mintha már nem lett volna oly felhőtlen a viszony.

Mindenesetre mellettük német főpapok is egyre inkább kezdenek feltűnedezni Mátyás környezetében. Beckensloer János lett a váradi püspök, s most Brünbnen ennek testvére, Beckensloer Jeromos boroszlói kanonok is diplomáciai szerepet kap. Őt küldi II. Frigyes brandenburgi választófejedelemhez azzal a titkos üzenettel, hogy zárandokruhában találkozni óhajt vele. De Podjebrád eredménytelen közvetítő kísérletei után Mátyás – aki mintha csak állandóan egy tündöklővé varázsolódó színpadon forogna – új szerepet vált.

Podjebráddal és fiaival szinte tüntetően nyájas marad ugyan – annyira, hogy a cseh katolikus főurak megdöbbennek és felháborodnak –, de mintha egyre kevesebb érdeklődést mutatna e főúri párt támogatása iránt. Szinte rávezeti őket a gondolatra, hogy többet tegyenek érte. Mesteri módon csigázza fel a cseh katolikus főurak pártjának izgatottságát azzal, hogy bizonytalanságban tartja őket. A párt feje, Sternberg Zdenko, aki Mátyás bejövetele előtt még maga akart Podjebrád utóda lenni, majd Hunyadi fiának hívétel szegődött, most valósággal könyörög „a kereszténység kapitányának”, hogy fogadja el cseh királlyá választását.

Mátyás nem mutatja, hogy éppen ezt akarja elérni. Sőt, aggodalmairól beszél, hogy királlyá választása esetén a pápa és a császár segítségére már nem számíthat majd, és a német fejedelmek szövetsége meg is támadhatja. Tudja jól, miről beszél, mert egyszerre dolgozik benne az eltökélt dicsőségvágy és a helyzet nehézségeinek reális mérlegelése. Azt is tudja, hogy a pápa valóban nem gondol arra, hogy ő cseh király legyen, Frigyes császár pedig éppen nem örülne az ő hatalma növekedésének, noha Podjebrádot ő sem kedveli. Keleten ott várakozik IV. Kázmér lengyel király, aki leánykérését elutasította, és aki a magyar trónra vágyakozva, adandó alkalommal készségesen fogna össze az ő ellenségeivel.

Tulajdonképpen veszélyes helyzetben, magára hagyatva áll most is, hogy Morvaországot és Sziléziát már elfoglalta. De úgy látszik igaz, amit sajátos egyéniségéről mondanak, hogy Mátyás szinte „elemében érezte magát” a veszélyes helyzetekben és tiszta aggyal, nyugodt idegekkel, a legváratlanabb diplomáciai fogásokkal és katonai csapásokkal tudott operálni. Ritka adomány, hogy egy uralkodó nemesak hadvezér, hanem ügyes diplomata is legyen.

Ellenségeitől körülvéve, most is „több hűron” játszik. Hiszen még ott van a béketárgyalásokra váró Podjebrád is, akivel ügyesen fegyverszünetet kötött, de akivel semmiképpen nem békülhet meg, hiszen akkor a pápa és a császár lenne az ellensége, és az egyházzvédő erkölcsi alapról is le kellene mondania.

Különben Mátyás nem is titkolja, hogy ő már nem az a típusú egyházzvédő főkapitány, mint amilyen száz évvel korábban még Nagy Lajos volt. A nápolyi örökségét birtokba venni kívánó Anjou bűnbánóan vonult ki végül Itáliából, s búcsúzóul Szent Péter sirja előtt áhitattal imádkozott Rómában, kivonva

magát az avignoni pápa egyházi kiközösítéséből. Háborúja célját pedig végül úgy elejtette, hogy még kártérítésre sem tartott igényt öccse meggyilkolásáért.

Mátyás – említettük már – elbűsűzött az áhitattól, ő játszik. Óvakodik a nyílt, sértő magatartástól, de azért sokat kockáztat. Már a Podjebráddal való fegyverszüneti tárgyalás, az alkudozás is kockázat volt, hiszen a pápai kiközösítés az ő feje felett is ott lebegett. Most, amikor visszazagozdik ismét a pápa elképzeléseihez, és újra felveszi a harcot Podjebráddal, ezt sem vallásos áhítatos cselekedetnek szánja. Igaz, nehéz is volna már egy ilyenféle póz a XV. század uralkodójának, a becsvágy, az uralomgyarapítás képviselőjének.

A pápai követeket ugyanis új megdöbbenés várja. Mátyás nemcsak meglepetésszerűen ült le tárgyalni az eretnekek királyával, hanem a szakítása is meglepetésszerű, és egyáltalán nem vallásos színezetű. Barátságos lakomára ül le a mit sem sejtő Podjebráddal, akivel igaz, már csak azért sem tud mit kezdeni, mert makacs a maga teológiai eretnokségében, és sohasem ő akar engedni, hanem naivul azt reméli, hogy majd a pápa fogja feladni az ő eretnek érvelését és ebben Mátyás segíteni fog neki. Mátyás viszont nem keres teológiai érveket, de még csak hősi pózt sem. A barátságos lakoma kellős közepén hagyja Sternberg Zdenko ötletét – ami, úgy tűnik, előre megbeszélthetett – érvényesülni. Döntsék el a vitás vallási kérdést az udvari bolondok, a maguk küzdelmével. A játékos, bolondos ötletről csak akkor tűnik ki, milyen komoly, mikor a cseh bohóc már a magyarnak karjai közt a levegőben kalimpál, közel ahhoz, hogy földhöz vágják. Podjebrád egyik főembere ekkor beavatkozik, s megfogja Mátyás bolondjának a karját. A következők várak: Sternberg Zdenko arcul csapja Podjebrád emberét. Mindenki felugrál, a kardok kirepülnek hüvelyükből, és a két uralkodó nem győzi csillapítani, ki-ki a saját alattvalóit, hogy a vérontást megakadályozzák. Ez ugyan sikerült, de közben egyszerre lehültek Podjebrád és Mátyás barátságos érzelmei is. A lakomának vége szakad, s bár senki nem mond ki szóval semmit, Mátyásnak már kezében az ürügy a tárgyalások beszüntetésére. A két király elválik egymástól és többet nem is találkoznak.

Már a Bonfini alapján ismert, egykorú hagyomány is említi: a pápai követek megbotránkoztak az ötleten, hogy a keresztény hit kérdéseit bohócok mérkőzésétől tették függővé. A modern ember viszont az események és magatartások egészének vizsgálatában hajlandó volna úgy dönteni, hogy valóban, a válás már csak pusztán ürügy egy hatalmi harc üzleti vállalkozásában. Még sem egészen ez a helyzet. A vallásos érzés főleg az alacsonyabb társadalmi régiókban élő tömegeket még annyira áthatja, hogy a vezető diplomaták és uralkodók – bármennyire cinikusak is a maguk céljai elérésében, vagy bármennyire szabadon gondolkodnak a középkor kötött eszmevilágához képest – a tömegeket lelkesíteni, befolyásolni még mindig csak a vallásos eszmevilág alapján képesek. Podjebrád és Mátyás hadjárata, amely különben át meg át van szöve személyes találkozásokkal, a régi, rokonsági viszony emlékeivel, a vallási meggyőződés különbözősége alapján tud csak következetesen egymással ellentétben maradni. Ha Podjebrád megkísérel is olykor Mátyás érzelmeire hatni, szemére hányva, hogy ő, a „fia” haddal támad az „apára” – az ellágyulás biztos ellenszere mindig az, hogy a magyar király az ősi, katolikus hit hűségére és megvédésére hivatkozik. Podjebrád pedig nem enged a maga huszita meggyőződéséből.

Még Bonfininek utólagosan Mátyás szájába adott beszédei sem tekinthetők olyan mértékben „költöttnek”-nek, hogy egész alapkoncepciójuk hamis lenne. A hagyomány velejében és a még Bonfini által jól ismert személyek gondolkodásmódjában is benne volt. Ami az irodalmian megszerkesztett beszédek lényege: a pápa által képviselt apostoli egyház, amelyet Jézus Krisztus alapított, s melynek tanítása egyedül vezet az üdvösségre, szemben áll a Csehország egy részében terjedő eretnokségek minden fajtájával. A hadviseléshez hozzájáruló rendek gyűlését, vagy a háborúba induló katonák lelkesedését is csak úgy lehetett feltűzteni, ha változatlanul emlékeztették őket saját hitük magasabbrendűségére, és nem csupán a pápai tekintély ellen való lázadásban jelölték meg az eretnokség lényegét. A huszitákkal együtt mint tévtanítókat emlegették a táborítákat, paulinusokat, s végül az adamitákat is, akik a „paradicsomi ártatlanságot” utánözva ruhátlanul jártak, így gyülekeztek össze, és kultuszaik végül is botrányos orgiákká fajultak. A magyarokkal való összehasonlításban természetesen szerepet kaptak a nemzeti ellentétek is, főként az a körülmény, hogy Észak-Magyarországon a „cseh testvéreknek” nevezett eretnokségek képviselői azok a rablásból, fosztogatásból élő és gyilkosságokat, erőszakosságokat, tempomgyalázásokat elkövető, Giskrához hasonló kapitányok alatt működő katonák voltak, akiktől a magyar falvak is sokat szenvedtek.

A Podjebráddal való tárgyalások megszakadása után Mátyás már „nem áll többé ellen” a cseh katolikus rendek kérésének, és az olmtüzi székesegyházban cseh királlyá választatja magát. A dómban Vitéz János esztergomi érsek és Protáz olmtüzi püspök kezébe teszi le az ünnepélyes esküt. Majd innét, Mor-

vaország fővárosából átvonul a cseh korona másik, neki hódoló tartományába is, Boroszlóba (Wroclaw), Szilézia fővárosába, ahol megismétlődik a jelenet. Csakhogy itt még nagyobb az ünnepélyesség.

Mátyásnak most már nincs szüksége a romantikus, „zarándokruhás” tervre: Boroszlóban meghívására megjelenik maga II. Frigyes brandenburgi választófejedelem és unokaöccse, jövődö örököse: János ögróf is. Az Oltáriszentséget ünnepélyes körmenetben, baldachin alatt viszi Boroszló püspöke. Utána Mátyás halad, jobbján Roverella pápai legátus, balján a brandenburgi választófejedelem. A mennezetet őt sziléziai herceg és János ögróf viszi.

Hunyadi János fia most alakváltásainak csúcán van: miután előbb cseh szolgaleánynek öltözött, és még el is fogták, aztán hirtelen kibékült, a hajdani apósának ismét „kedves fia” volt egy ideig jobb kilátások reményében, most újból ellenfele Podjebrádnak és már választott cseh király, aki a korona hűbéreseinek hódolatát fogadja, a pápai legátus kíséretében. Követet küld még Margit, a szász választófejedelem özvegye, és egyben Frigyes császár nővére is, és követet küldenek a Wittelsbach-ház tagjai is: Frigyes rajna-pfalzi választó, valamint Lajos és Albert bajor hercegek, elismerve Mátyást cseh királlyá.

Bármennyire is nem volt még befejezve a háború, és nem lehetett e követküldésekben vakon bízni, Mátyás most már az európai hatalmak nemzetközi lépcsőfokán lépett fel, kiemelve Magyarországot abból a nyomasztó elszigeteltségből, amelybe részben az idegen uralkodók kormányzása, részben a saját földesúri határaikon túl nem látó, önző oligarchaérdek, részben pedig a török nyomása alatt süllyedt.

A néptömeg azonban örült, mert bőven szórta nekik a pénzt és a látványosságokat. Már Olmützben magyar és osztrák bor, meg cseh sör folyt a főtéren álló kútból a nép számára, a rendeket pedig négyszáz személyes teríték várta Mátyás rezidenciájában. A reneszánsz király elemében volt ilyenkor is, nemcsak a veszedelemben. Bőkezűségével és nyájas modorával lebilincselte vendégeit, főként az öreg Frigyes választófejedelmet, akitől leánya kezét is megkérte.

Az újabb leánykérés egyébként abban is jellemző Mátyásra, hogy ő maga az, aki az esküvőt csak két év múlva tervezi, mert „a háborúk miatt” el van foglalva. A hadjáratok fontosabbak neki, mint a házasság, amely nem tűzhelyigény, csak politika. De politikából is mielőbb fontos lenne az utódlás miatt. Mátyás azonban, aki egyébként nagy realpolitikusként tud mutatkozni, mintha valami mohó türelmetlenség hajszolná, mindig újabb és újabb fordulatokat akar a sorstól kicsikarni. Nagyon sok mindent meg is tud tenni, de házassági kísérleteivel sok időt veszteget el hiába. A brandenburgi fejedelem sem veheti így komolyan ajánlatát, bármennyire unszolja is Mátyás határozott válasza. Csak annyit mond, hogy két év alatt még a király is mást gondolhat. Pedig ekkor egyikük sem tudja, hogy a következő év folyamán Mátyás követei váratlanul már Bécsben fognak kopogtatni Frigyes császár öt éves leányáért, Kunigundáért.

Hunyadi János fiának azonban közben folytonosan háborúra kellett gondolnia. Ha ő nem akarta volna, akkor mások kényszerítik rá. Mikor 1469 őszén, az akkori hadviselés szokásai szerint ismét Magyarországra akart visszavonulni „telelésre” – az elejtett tárgyalófél: Podjebrád akciói maradásra kényszerítették, sőt, veszélyes helyzetbe hozták. Az év nyarán Mátyás még volt ugyan oly szerencsés, hogy Weszeli városánál elfogta Podjebrád legidősebb fiát, Viktorint, aki ellene vezetett egy akciót. Mátyás személy szerint kedvelte a fiatalembert, aki annak idején, királlyá választásakor a magyar határig kísérette. Biztos őrizet alatt Visegrádra küldte, fogságba, de minden kedvezményt megadott a fogolynak, nem bánt rosszul vele. Ezalatt azonban Viktorin öccse, Henrik Morvaországban győzelmet aratott a magyar csapatokon. Ezzel szabad utat kapott Magyarországra is, és átlépve a határt, feldúlta a Vág völgyét a Felvidéken.

Egyre közelebbnek látszott Mátyás magára maradása a csatatéren. Frigyes császár Ausztriából, ígérete ellenére semmi segítséget nem küldött, s ezért a magyar király a maga részéről „szívesen látta” a Frigyes ellen lázadó nemesi felkelést Baumkirchner vezetése alatt. Frigyes viszont a lázadónak e titkos támogatásáért neheztelt meg, és számolni lehetett azzal, hogy a soha sem kedvelt magyar király ellenében inkább elfogadja Podjebrád szövetségi ajánlatát. Mátyás ekkor ismét elővette Vitéz János okosságát és tapintatát, amely Frigyesnél a koronaügyben már bevált, s megint őt küldte követségbe, a császár udvarába. Természetesen nem valami megijedten ajánlkozó tárgyalófélként közeledett. Vitéz János útján sokféle követelést terjesztett Frigyes elé, és személyes érkezését a követelések teljesítésétől tette függővé. Bizalmatlanságát sértő módon azzal a kívánságával is érezte, hogy bécsi tartózkodása idejére a város mindkét kapuját magyarok őrizzék. A császárnak biztosító oklevelet kellett kiállítani, hogy

öt és kíséretét bántalom nem fogja érni, mire ő is megígérte, hogy magatartása barátságos és szívélyes lesz.

1470. február 11-én vonult be Mátyás király Bécsbe. Most nem fogolyként hurcolták ide, mint először, V. László kíséretében. A reneszánsz király megint megmutatta a külső díszek iránti szeretetét, pompakedvelését. De ez nem csupán üres hivalkodás volt, hanem – a politika eszköze. A takarékoságból és a művészet iránti érzéketlenségéből egyszerű, dísztelen udvart tartó Frigyes császár alattvalói éles kontrasztban láthatták a magyar király ünnepi díszfelvonulását, maga és kísérete ruháinak, köntöseinek csillogását, a fegyveres pompája mellett megmutatva az őt körülvevő erőt is. Három, köréhez legközelebb álló főpapja kísérte. Egykori nevelője, Vitéz János, mellette ennek unokaöccse, a pécsi püspök, Janus Pannonius és a már egri püspöki székben ülő német Beckensloer János. Mátyás, aki Csehországot nem foglalta ugyan el, de Morvaországot, Sziléziát és a két Lausitzot birtokában tartotta, kezdett hatalma és becsvéga csúcsa felé közeledni ebben az időben. Jövedelmeit már nemcsak a magyar Felvidéknek a csehek alól felszabadított bányavárosai növelték, hanem a sziléziai gazdag városok is. Sajátságos ugyan, hogy rövidesen mindhárom kísérő főpapja elárulta – de uralma szilárdságának ez sem ártott meg. Valóságos szimbólummá vált az az ünnepélyes, diplomáciai aktus is, amelyet ő maga azért rendezett meg Bécsben, hogy a firenzei köztársaság követe az itáliai reneszánsz „Múza-köztársaság” képviselőjében itt adja át a magyar királynak az ajándéku szánt oroszlánokat. Bizonyítva Mátyás terjedő európai hírnevét.

Honismeret a napköziben

Forróné Virág Zsuzsával beszélget Halász Péter

Forróné Virág Zsuzsa esztergomi pedagógust 2004 nyarán ismertem meg, amikor Esztergom adott otthont a Honismereti Akadémiának. A József Attila Általános Iskola akkori igazgatójában jó szervező-készséggel rendelkező, s a honismeret iránt nemhogy érdeklődő, de elkötelezett tanárt ismertem meg benne, olyat, akiből nagyon sok kellene a szervezett honismeret mozgalom soraiban. Virág Zsuzsa azóta már nem igazgató, de a honismeretet ma is felhasználja, hogy színesebbé, eredményesebbé, teljesebbé tegye iskolai nevelő munkáját.

• *Hogyan illeszkedik honismereti munkád az iskola helyi tantervébe?*

Az önkormányzat Esztergom minden iskolájában lehetőséget nyújt a helytörténet oktatására. Erre a célra plusz egy tanítási órát biztosít a 8. évfolyamon. A Nemzeti Alaptanterv alapján az 5. és a 6. osztályban, külön modulként jelenik meg a hon- és népismeret tantárgy. Amikor a napközibe kerültem, azt a feladatot kaptam, hogy próbáljuk megtartani a gyerekeket, ne csak tanulószoba, meg gyermekmegőrző legyen ez a szakfeladat, hanem próbáljunk kitalálni értelmes foglalkozásokat és feladatokat. Akkor gondoltam, hogy a honismeretet lehetne felhasználni a napközi foglalkozások tartalmassá tételéhez, mivel már régebben is foglalkoztam ezzel a témával.

Alsó tagozatos gyerekekről van szó, elsősorban elsősökről. Nálunk 8 napközis csoport van, hét alsó tagozatos és egy felső. Kollégáimmal beosztottuk, hogy melyik napon melyikünk tart klubfoglalkozást a napköziben, s erre a gyermekek jelentkeztek. A hagyományismereti foglalkozást én tartom, mégpedig nem csak a saját csoportomnak, hanem mindazoknak, akik jelentkeztek. Nagyon örülök neki, hogy nagyon sok elsős jelentkezett.

• *Ez vajon attól van, hogy az elsősök az óvodában már találkoztak ezekkel az értékekkel, s még nem rontott rajtuk a televízió, vagy akár az iskola?*

Valóban azt gondolom, hogy az óvodában nagyobb teret kapnak a hagyománnyal kapcsolatos ismeretek. Úgy is hirdetem, hogy olyasmivel fognak találkozni, amivel már az óvodában foglalkoztak. De a többi is elsősorban manuális foglalkozást ígér: hétfőn drámapedagógia, kedden papírhajtogatás, csütörtökön sport, pénteken gyöngyfüzés.

A mi foglalkozásainkat az esztendő naptári fordulóihoz kötődően állítottam össze. Kezdtük azzal, hogy *Mihály nap?* Filmet néztünk a juhászok életéről, aztán beszélgettünk róla. Nagyon érdekes, hogy a gyermekek nem ismerik az olyan szavakat, mint csikós, gulyás, ménes, csorda... Nem tudják, melyik állatot ki őrzi? Aztán van egy videokazettánk, a *hónapsoroló*. Minden hónaphoz van egy kisfilm, ami-

ből népdalokkal, népszokásokkal ismerkedhetünk. Az Óbudai Népzenei Iskola készítette, Kobzos Kis Tamásék.

Mihály nap után került sor a *fazekasságra*. Eredeti népi kerámiákat vittem be: korondit, mezőkövesdit... rettenetesen élvezték. Megismerték, hogyan kell feldolgozni az agyagot, miként formálják, korongozzák, szárítják... Majd tavasszal elmegyünk a városban néhány keramikushoz, hogy lássuk is. Szövőszékünk nincs, de rendes kis *szövőkereteink* vannak, amin kis szönyegetek szőttünk. Mikor a *kenderfeldolgozásról* beszélgettünk, a Balassa Múzeumból elvittem nekik Kis Anna 1886-ból való guzsalját.

Márton napra készülve terveztük a Márton napi *vásárt*, mégpedig valamennyi hagyományörző napközis csoport, hogy bemutatjuk a népi mesterségeket és a népi hagyományt. Árulni fogunk, s a befolyt pénzt a napközire fordítjuk. Beszéltem nekik Márton püspökről, olvastuk a legendáját a lúddal. November első hetében az *időjárásokkal* foglalkozunk. Édesanyám falun lakik, megkértem gyűjtőn libatolat. Megfaragjuk, készítünk belőle íróeszközt. Eszünk kísütött libahajat, mert „aki Márton napján libát nem eszik, az egész esztendőben éhezik!”

Balázs napkor *balácsolunk*, Gergely napjára *Gergely-járást* tervezünk, mellyel elmegyünk a város óvodáiba, hogy iskolába csalogassuk a kicsiket, mégpedig a József Attilába! Tavasszal készítünk *Kisze-babát*, s eljátsszuk a hozzávaló szokásokat. Olyan aranyosak voltak tavaly is, mondtam, hogy ha visszafordul a baba, akkor nem sikerül kivinnünk a rontást, és ügyeltek is rá. Mindenki azon igyekezett, hogy egy kicsit vihesse, pedig ember nagyságú kiszehaba volt, szegényeket majd elvitte. Elvittük a híd közepéig, ott levetkőztettük és bedobtuk a Dunába. Utána *zöldág-járással* jöttünk vissza. Aztán ott van még a fehérvásárnap, a *komatál-vivés*. A húsvétot és a karácsonyt nem gondolom az iskolába megünnepelni, mert az olyan ünnep, ami a családé. De természetesen beszélünk az adventről, lélekben készülünk az ünnepre, tervezünk adventi játszótérakat is. Itt megismerkedhetnek a gyerekek az adventi időszak szokásaival, a karácsonyi asztal kellékeivel, a parasztkarácsonyfá díszével. El is készíjtük majd azokat.

• *Múzeumokba eljuttok-e?*

Van Esztergomban egy nagyon jó múzeumpedagógus, akitől akármit kérünk, mindig több változatot kínál. Például ha a témánk: „Esztergom középkori város”, akkor bemutatja a középkori mesterségeket, ez nagyon le tudja kötni a gyerekeket. Leülünk a terem közepére Edit, ott beszélget velük. Ezzel megvan az alap, utána körbejárjuk a tárlókat, s a gyermekek maguk fedezik fel, hogy mi, erről tetszett beszélni. A foglalkozás végén „barkobáztunk”: gondoltunk valami tárgyra, amiről aztán bővebben beszéltek a diákok – miből készül, mire használják –, végül kitalálták. A következő múzeumi foglalkozásokon a Szent Korona majd Mátyás fekete serege lesz a téma. De a többi kolléga is azon van, hogy minél vonzóbbá tegyük ezeket a napközis foglalkozásokat, hiszen mindenki azt csinálja, amit a legjobban szeret.

• *A gyermekeket a napköziben kell megtartani, vagy egyáltalában az iskolában?*

Mindkettőben. Mert sok szülő kéri, hogy a napköziben való tanulás után, 3 óraor engedjük haza a gyereket. Akkor pedig ez nem napközi, hanem tanulószoba. A gyerekeknek se jó, mert sokan úgy mennek haza, hogy aztán egyedül vannak, de nekünk sem, mert a napközis tanár 23 kötelező órája van. Ezért igyekszünk vonzó foglalkozásokkal kitölteni ezt a rendelkezésre álló időt.

Meggyőződésem, hogy az erdei iskolát is össze lehet és kell hozni a honismerettel, mert ott kitűnően lehet helytörténetet, természetismeretet tanítani. De valahogyan kötödni kell a tananyaghoz, ezért találtam ki, hogy összehozom a *matematikát és a honismeretet*. Összeszedtem a régi mértékegységeket: úrmérték, hossz mérték... hüvelyk, arasz, láb, könyök... akó, uncia s a többi. Ezeket váltjuk át a mai mértékegységekre. Szöveges feladatokat oldottunk meg velük szituációs játékok segítségével (pl. vásár). Nagyon élvezték! Aztán össze tudok dolgozni a rajztanárral, a tornatanárral, a technikatánárral, hogy ők is vegyék be a tananyagba a népi motívumok tanítását, a népi építészetet, gyermekjátékokat, s a drámapedagógiai foglalkozáson én is tanítok ilyeneket. Földrajz órákon, mikor a tájvédelmi körzetekről tanulnak, szintén előkerülnek a honismeretből tanultak.

• *Honismereti szakkör nincs az iskolátokban?*

Tavaly megpróbáltuk, de nem volt rá igény, az a gyerek, aki tanítás után elment az iskolából, délutáni foglalkozásra már nem jön vissza. Vagy elmegy angolra, számítástechnikára, sportra... De szerencsére én drámapedagógiát is végeztem és abban sok honismereti témát lehet feldolgozni. Erre nagyon alkalmas a dráma óra: eljátsszuk a hagyományokat! Nagyon fontos, hogy sohasem címkézzünk, nem is minősítünk, nem mondjuk, hogy ez jó, ez nem jó. Azt mondtam nekik: itt csak jó válaszok vannak, a te

válaszaid. Arra vagyok kíváncsi, te mit gondolsz róla, te hogyan éled meg. Mert a hagyományokat nem igazán tanítani, hanem megélni, átélni kell

Ha ugyanazok a gyerekek járnak négy éven keresztül egy tanár keze alá, abba nagyon sok minden belefér. Fantasztikus, miket lehet kihozni a gyermekekből.

• *Legfontosabb tanácsként mit tudnál ajánlani hasonló lehetőségekkel rendelkező tanártársaidnak?*

Mint az elmondottakból is kitűnik, a honismeret, helytörténet oktatáshoz nem igazán pénzre, eszközre, inkább akaratra van szükség. És persze arra, hogy az iskolavezetés támogassa, vagy legalább engedje, hogy az erre elhivatott kolléga tegye a dolgát. A kollégáknak azt ajánlom, hogy próbálják meg egy-egy órán, napközis foglalkozáson belecsempészni a honismeretet, helytörténetet a tananyagba, a játékba és meglátják a gyerekek mennyire nyitottak erre. Érdeklí őket a múlt, az, hogy hogyan is volt régen. És ha az iskolavezetés látja az eredményeket, biztosan támogatja és elismeri a pedagógus munkáját.

Levelek Lázár Ervinhez

Pályázati felhívás

A Baráti Kör 2008. tavaszán alakult Sárszentlőrincen,
Lázár Ervin gyerekkorának színterén,
és az író munkásságának ápolását, szellemiségének terjesztését
tűzte ki céljaul.

A Baráti Kör pályázatot ír ki
Levelek Lázár Ervinhez
címmel.

Pályázhatnak a magyarországi és a határon túl élő általános-
és középiskolások.
Tartalmi és formai megkötés nincs.

A pályamunkák beküldhetőek e-mailben a
phlorinc@tolna.net,
és/vagy kézírással postai úton a
Polgármesteri Hivatal, 7047 Sárszentlőrinc, Petőfi u. 22. címre.
Beküldési határidő: 2009. március 1.
A pályamunkákon szerepeljen
a beküldő neve, kora és elérhetősége.

Az első helyezettek **20 000** forintos, a második és a harmadik helyezettek
10 000 forintos könyvvásárlási utalványt kapnak.
A legjobb pályaművek megjelennek a „Lázár Ervin Füzetek”-ben.

Az eredményhirdetés **2009. május 10-én** lesz
Sárszentlőrincen, a Lázár Ervin napok keretében.